

VÝRAZ ONO: UČEBNICE ČEŠTINY PRO ZŠ VERSUS ÚZUS

The expression *ono*: Czech textbooks for elementary schools versus usage

Robert Adam – Karolína Robochová

Abstrakt: Text shrnuje výsledky výzkumu zaměřeného na užívání výrazu *ono* v současné češtině a v učebnicích českého jazyka pro základní školy. Nejprve s oporou v odborné literatuře vymezuje funkce tohoto výrazu (tvar osobního zájmena užívaný v podmětu a ve jmenné části přísudku, tvar ukazovacího zájmena, částice) a poté zjišťuje frekvenční poměry zmíněných funkcí v náhodných vzorcích z korpusů SYN2020 a ORAL2013 (300 + 300 výskytů). V další fázi se věnuje výskytům výrazu *ono* ve třech řadách učebnic ČJ pro 2.–9. ročník ZŠ. Sleduje, k čemu učebnice výraz používají a jaký obraz o jeho funkcích vykreslují. Mezi územ a učebnicovým obrazem konstatuje flagrantní rozpor a nachází několik značně nevhodných, miskoncepty vytvářejících didaktizací.

Abstract: The text summarizes the results of research focused on the use of the expression *ono* in contemporary Czech and in Czech language textbooks for primary schools. First, with support from professional literature, it defines the functions of this expression (the form of personal pronoun used in the subject and in the nominal part of the predicate, the form of demonstrative pronoun, particle) and then determines the frequency ratios of the mentioned functions in random samples from the SYN2020 and ORAL2013 corpora (300 + 300 occurrences). In the next phase, it focuses on the occurrences of the expression *ono* in three series of Czech textbooks for grades 2–9 of primary school. It examines what the textbooks use the expression for and what image of its functions they portray. It notes a flagrant contradiction between the usage and the textbook image and finds several very inappropriate, misconceptual didactizations.

Klíčová slova: výraz *ono*; analýza učebnic; mluvené a psané korpusy; zájmeno; částice; 3. osoba; jednočlenná věta

Keywords: *the expression ono; textbook analysis; spoken and written corpora; pronoun; particle; 3rd person; subjectless sentence*

Úvod¹

Při výzkumu metod a postupů, které užívají začínající studenti bohemistiky při určování morfologických kategorií sloves, bylo před časem zjištěno, že u kategorií osoby, čísla, slovesného i jmenného rodu mnozí používají výrazu *ono* jako nefunkční, zavádějící „pomůcky“ (Adam, 2019). V navazujícím výzkumu metod poznávání větných členů vyšlo najevo, že studenti tento výraz vsouvají do dvojčlenných i jednočlenných vět a pokládají ho za nevyjádřený podmět, a dokonce i za původce děje (Adam, 2021/2022). Pokládali jsme proto za potřebné popsat reálné užívání tohoto výrazu v současné češtině a také zjistit, zda s ním jakožto s pomůckou pro určování ať už morfologických, nebo syntaktických kategorií pracují učebnice českého jazyka.

1. Výraz *ono* v odborné literatuře

Forma *ono* (v neformální komunikaci se běžně užívá též hlásková varianta s protetickým *v-*, tedy *vono*) přináleží podle Slovníku současné češtiny (2000, s. 246) ke třem různým lexémům. Je to a) tvar nominativu singuláru neutra osobního zájmena 3. osoby; b) tvar nominativu a akuzativu singuláru neutra ukazovacího zájmena *onen*; a c) částice s funkcí citovou nebo navazovací.

Funkcí osobního zájmena je označovat osobu (mimo mluvčího a adresáta) nebo věc, o které byla již dříve řeč nebo která se vyrozumívá z kontextu (SSČ, s. 246). Jde o zájmeno substantivní povahy (Trávníček, 1949, s. 536; MČ2, 1986, s. 84), může tedy plnit ty větněčlenské funkce, které obvykle plní substantiva; jeho nominativní tvar, o nějž nám tu jde, tak bude ve větě nejspíš fungovat jako podmět nebo jako jmenná část verbonominálního predikátu.

Osobní zájmeno 3. osoby se v češtině mnoha rysy liší od osobních zájmen 1. a 2. osoby: vyjadřuje rod (kdežto zájmena 1. a 2. os. jsou bezrodá); většinu jeho tvarů lze přiřadit k jednomu ze standardních deklinačních typů zájmen, totiž ke vzoru „náš“ (kdežto zájmena 1. a 2. os. mají symetrickou deklinaci výrazně odlišnou od běžných deklinačních typů); a zastupuje substantiva (kdežto zájmena 1. a 2. osoby

¹ Článek vznikl jako shrnutí výsledků bakalářské práce Karolíny Robochové *Výraz ono v korpusech a v učebnicích českého jazyka*, obhájené na katedře českého jazyka PedF UK v Praze v květnu 2025 (vedoucí práce Robert Adam). V této bakalářské práci lze najít podrobný popis výzkumu.

jsou primárním prostředkem, jak subjekty mluvčího a adresáta označit). Poslední z uvedených rozdílů znamená mj., že zatímco podmětem, k němuž se vztahuje přísudek obsahující sloveso v 1. nebo 2. osobě, nemůže být nic jiného než právě osobní zájmeno (Adam, 2023, s. 32), podmětem, k němuž se vztahuje přísudek obsahující sloveso ve 3. osobě, bývá zpravidla substantivum nebo nominální skupina, běžně rovněž vedlejší věta podmětná. Slovesný tvar třetí osoby se mimoto jakožto bezpříznakový používá i v přísudku jednočlenných vět, tzn. vět s predikáty, které na sebe nevážou strukturní pozici podmětu.

Demonstrativum *onen, ona, ono* slouží k vnitrotextovému odkazování (PMČ, 1995, s. 291). Na rozdíl od personalií jde o zájmeno povahy adjektivní (MČ2, 1986, s. 84) a ve větě bývá obvykle shodným přívlastkem (Trávníček, 1949, s. 536). Někdy se mimoto užívá ve dvojici se zájmenem *ten* (popř. *tento*) – společně odkazují ke dvěma jevům, zpravidla zmíněným v předchozím kontextu, popř. jen vyjadřují, že jevů je více než jeden (srov. *Mlčky postál s otcem, prohlížel to i ono, poklepal sem tam hůlečkou*, PSJČ, 1938–1940, s. 1067). Ve spojení *to – ono* (*to i ono, to či ono, to a ono, chvíli to – chvíli ono* apod.) ztrácí demonstrativum někdy svou adjektivní povahu, resp. celé spojení může plnit substantivní větněčlenské funkce.

Částice *ono* (pro potřeby tohoto článku nepovažujeme za nezbytné rozlišovat její funkci navazovací a citovou) je synsémantikum, není větným členem a ve větě není nutná strukturně ani funkčně (Štícha, 2003, s. 570). Nezastupuje jméno a neodkazuje k dříve zmíněným osobám nebo věcem. Skutečnost, že vznikla ze zájmena ve tvaru nominativu singuláru neutra a má s ním touž formu, vede k jejímu chápání jako zdánlivého podmětu (Jedlička, Rejmánková a Formánková, 1970, s. 96). Zdánlivý podmět se může vyskytovat jak ve větách s vyjádřeným podmětem (SSČ uvádí větu *Ono se tam asi něco stalo* s podmětem *něco*), tak i ve větách jednočlenných (SSČ uvádí příklady *Ono prší!* a *Ono mu nebylo dobře*). Detailní syntakticko-sémantickou analýzu užívání částice *ono* podala Kolářová (2005).

2. Výraz *ono* v psaném i mluveném korpusu

Výzkum úzu, reprezentovaného jazykovými korpusy Českého národního korpusu, nám zodpoví otázku, jaké jsou frekvenční poměry personalia, demonstrativa a částice *ono*. Výzkum jsme provedli v rozhraní Kontext a zajímalo nás užívání formy *ono/vono* jak v písemné, tak ve zvukové komunikaci. Z psaných korpusů jsme zvolili synchronní korpus SYN2020, který obsahuje ve vyrovnaném poměru tištěné texty beletristické, oborové (odborné) a publicistické. Celkový počet pozic (tokenů) v korpusu SYN2020 je 121 826 797 (Wiki ČNK). Při položení dotazu *ono|vono* s výchozím atributem „word“ bylo nalezeno celkem 4 096 výskytů, z nichž jsme vytvořili náhodný vzorek o velikosti 300 výskytů. Dále jsme použili korpus

ORAL2013, který je složen z 835 nahrávek autentických spontánních neformálních dialogů z celého území České republiky (celkem 2544 mluvčích) (Wiki ČNK). Položili jsme identický dotaz a z celkového počtu 3609 výskytů jsme opět vytvořili náhodný vzorek 300 výskytů. Při vyhledávání pomocí atributu „word“ jsme ponechali stranou výskyty s velkým počátečním písmenem. V korpusu ORAL2013 se počátky větných celků velkým písmenem nevyznačují; v korpusu SYN2020 však mohlo dojít vynecháním výskytů na počátku větného celku k dílčímu zkreslení výsledků (viz níže).

Náhodný vzorek z korpusu ORAL2013 obsahoval 94 výskytů varianty *ono* (31,3 %) a 206 výskytů varianty *vono* (68,67 %). Ve vzorku nebyl ani jediný doklad demonstrativa (*ono* jako tvar zájmena *onen*), což vzhledem ke knižnímu stylovému příznaku zájmena *onen* není příliš překvapivý výsledek. Výskytů výrazu *ono* v částicové platnosti bylo ve vzorku 263 (to je plných 87,67 %). Doklad *Vancouver jo to je vono to asi chvíličku ještě potrvá než to rozkouše* by bylo možno interpretovat jako obsahující frazém *to je vono*, nicméně podle poslechu, který mluvený korpus umožňuje, jsme výraz *vono* určili jako částici. 27 výskyty (9 %) byl zastoupen frazém *to je ono* (*to bude vono, to nebylo vono* apod.), v němž je výraz *ono* osobním zájmenem a má větněčlenskou funkci jmenné části přísudku. Platnost osobního zájmena v podmětu mělo ve vzorku jen 9 výskytů (tj. 3 %). Z toho dvakrát odkazoval výraz *ono* k živému referentu (k *dítěti* a *zvířátku*) a sedmkrát k neživému objektu, například k *topení* nebo *tričku*. Jeden výskyt zůstal nezařazen (*Pře ono za**, kde hvězdička značí nedokončenou výpověď) – sdělení je příliš nesrozumitelné, a to i po poslechu jeho kontextu.

Poměr variant *ono* a *vono* v korpusu veřejných tištěných textů SYN2020 byl opačný než v korpusu neformálních dialogů: konkrétně 293 : 7. Protože formální jazyk je sémanticky bohatší než jazyk spontánních neformálních dialogů, nepřekvapí, že jsme ve vzorku 300 dokladů z korpusu SYN2020 stanovili více kategorií než v korpusu mluveném. Platnost ukazovacího zájmena mělo ve vzorku z korpusu SYN2020 98 dokladů (tj. 32,67 %): dvacet z nich představovalo strukturu *to – ono* (*jak to či ono bude; chvíli platí to, chvíli ono; víte, že dělá to a nedělá ono* apod.) a zbylých 78 bylo užito samostatně v přívlastku (např. *aby ono tajemství nešířil; po níž jel ono ráno; nikdy bychom ono místo nebyli našli*). V 88 případech (29,33 %) bylo *ono/vono* užito jako částice (např. *ono zase o kdovíjaké trable nejde; ono je těžké být bratrem svému synovi; ono takové rajče utržené na zahrádce...*), z toho v 60 ve spojení s podmětem *to* (např. *ono je to ještě složitější; ono to tak horké nebude*). 84 výskyty (28 %) je zastoupena konstrukce *to je ono* s osobním zájmenem ve jmenné části přísudku (*od infarktu to už není ono; pořád to nebylo ono*; apod.). Platnost osobního zájmena v podmětu měl výraz *ono* ve 26 případech (9 %), z toho 14× odkazoval k referentu neživému (např. *slunci, kolečku, mléku*

nebo *bušení*) a 12× k živému (nejčastěji k *dítěti*, dále ke *zvířeti* nebo *stvoření*). Tři doklady ze vzorku obsahovaly *ono* substantivizované (s významem filozofického pojmu), které může být rozvito shodným přívlastkem nebo přívlastkovou větou: jde o spojení *ono, které nemá s já ani ty žádné přímé spojení* (substantivizovaná zájmena, jak je vidět, se skloňují jinak než zájmena osobní); *všudypřítomné ono je všude tam*; (titul knihy) *Já a ono*. Jeden doklad zůstal i zde neurčen, tentokrát jde o poezii: *předem smrt cosi květín a ono anděla*. (Pokud by součástí vzorku byly i doklady s velkým počátečním písmenem, patrně by se mírně zvýšilo zastoupení částice, popř. i osobního zájmena v podmětu.)

Pokud bychom oba vzorky sečetli, zjistili bychom, že výraz *ono* se nejčastěji (zejména, ale nejen v neformální komunikaci) vyskytuje v platnosti částice (351 dokladů, tedy zřetelně více než polovina z celkového počtu 600 zkoumaných užití); výrazně méně častá je platnost osobního zájmena ve jmenné části přísudku, vztahující se k zájmennému podmětu *to* (111 dokladů); výhradně ve formálních textech se *ono* nachází relativně často též v platnosti demonstrativa (*onen, ona, ono*) sloužícího k vnitrotextovému odkazování (88 dokladů); výrazně řidčeji (ve srovnání s částicí jde o méně než desetinovou frekvenci!) má výraz *ono* platnost osobního zájmena v podmětu (35 dokladů); a zcela okrajově vystupuje v platnosti substantiva.

3. Výraz *ono* v učebnicích češtiny pro základní školy

Abychom zjistili, jaké informace – ať už explicitní, nebo implicitní – o funkcích a užívání výrazu *ono* žákům základních škol podávají a jak s daným výrazem pracují učebnice českého jazyka, provedli jsme obsahovou analýzu tří běžně užívaných řad učebnic, a to od nakladatelství Alter, Fraus a Nová škola. Vyhledali jsme veškeré výskyty výrazu *ono* (ve výkladu, ve výchozích textech i ve cvičeních) v učebnicích pro 2.–9. ročník (v 1. ročníku ZŠ je součástí všech tří učebnicových řad namísto učebnice slabikář). V následujících pasážích shrnujeme výsledky výzkumu, přičemž jednotlivé učebnice označujeme písmenem, které identifikuje nakladatelství, a číslem, které identifikuje ročník (např. N8 znamená učebnici pro 8. ročník od nakladatelství Nová škola).

Částice *ono* je v jazykovém materiálu přítomna ve všech třech učebnicových řadách (ve výchozích textech i ve cvičeních) opakovaně. Explicitně na ni však upozorňuje pouze N7: tabulka na s. 41 ukazuje, že některá slova jsou v různých případech různými slovními druhy, a *ono* je označeno jako částice ve větě *To/Ono prší*; informace však není dále nijak rozvíjena. V A4 je *ono* použito na s. 9 v následující větě: *Však ono to půjde – byť třeba ne tak rychle*. K textu je připojen mj. úkol *Podle zásobníku informací ze str. 9–10 si zopakujte názvy všech deseti slovních*

druhů a vyhledejte v úvodním textu po jednom slovu ke každému z nich. (náповěda: Částice je zde např. slovo však.). Na základě tabulky ze strany 10 žáci patrně zařadí ono mylně mezi zájmena.

Konstrukci *to je ono* s osobním zájmenem ve jmenné části přísudku lze najít ve dvou učebnicových řadách. V A7 se vyskytuje na s. 21 ve cvičení na tvary zájmena *já* (Říkali, že beze ____ *to nebude ono, ale ____ se tam nechce*); v N5 má tato konstrukce hned dva výskyty v rámci jediného textu na s. 182, ale netýká se jí žádný výklad ani cvičení.

Ve všech třech učebnicových řadách jsou žáci informováni o tom, že mezi zájmena patří i ukazovací zájmeno *onen* (např. v A9, F5, F6, N5, N7); žádná učebnice však neuvádí, že v nominativu a akuzativu singuláru neutra má toto zájmeno tvar *ono*. Že by forma *ono* mohla být demonstrativem, se tedy žáci z učebnic nedozvědí. Příklady takového užití se objevují v N9 v kapitole věnované slohu (v jednom výchozím textu je *ono* v přívlastku, v jiném v konstrukci *ani to, ani ono*), ale nejsou nijak reflektovány.

Výraz *ono* se nicméně v učebnicích češtiny pro ZŠ vyskytuje víc než hojně. Všechny tři řady ho totiž chybně pokládají za samostatné osobní zájmeno, odlišné od zájmen *on* a *ona*. *Ono* tak funguje jako reprezentativní tvar domnělého lexému, bývá uváděno ve výčtech zájmen vedle slov *ten* nebo *náš*, objevuje se v zadáních cvičení typu *Doplňte tvary zájmen on, ona a ono, zaměřených na tvary jiných pádů*, apod. Výskyty s reprezentativní funkcí zde ponecháme stranou, poněvadž nám jde o funkce konkrétní formy *ono*.

Všechny tři analyzované učebnicové řady používají osobní zájmeno jako pomůcku – signál 3. osoby, jakýsi její nevypustitelný stálý atribut. Když se ve výkladu nebo v zadání cvičení objeví spojení 3. *os.*, automaticky k tomu připisují do závorek *on, ona, ono*, a to i ve vyšších ročnících, jako kdyby bylo nutno při každém užití pojmu 3. *os.* znovu vysvětlovat žákům, co to je (např. A6, F3, N4). Tento postup můžeme ilustrovat např. ukázkami z A3 a A4, aby bylo jasné, s jak reálnými českými větami učebnice pracují: *bude psát (on, ona, ono)* (A3, s. 130); *(to) slunce ... (ono) stoupalo* (A4, s. 118); *Převeďte do 2. os. j. č.: ono se strojilo, ..., ono si vymýšlelo* (A4, s. 62). Proč nemůže v učebnici třeba *první družstvo psát* např. *co nejvíc slov na p-*? Proč *nestoupalo ranní slunce* např. *nad střechy*? Už někdy někdo v reálné komunikaci pronesl větu *Ty ses strojilo*?

N3 obsahuje v rámci výuky slovesné osoby (s. 98) cvičení, v němž mají žáci nahradit substantivní podmět osobním zájmenem; několik dalších cvičení téhož typu se objevuje v N6 na s. 74 a 75. Cvičení nejsou koncipována didakticky vhodně už jen proto, že jde o práci s větami bez kontextu; ale i kdyby byl kontext doplněn, při snaze neopakovat v sousedních větách totéž substantivum ve funkci podmětu mluvčí/pisatelé spíše než náhradu osobním zájmenem volí synonymum, opis,

hyperonymum s ukazovacím zájmenem nebo nevyjádřený podmět (ideální by ovšem bylo tyto možnosti se žáky zvažovat a srovnávat jejich účinky).

V N4 dochází k paradoxní situaci na s. 104, kde jsou v přehledu časování sloves v čase minulém připsána zájmena pouze u třetí osoby: u sloves třetí osoby přitom bývá podmětem substantivum a u sloves první a druhé osoby lze podmět vyjádřit pouze zájmenem, vhodnější by tedy bylo nerozepisovat třetí osobu, nýbrž spíše první a druhou. Pokud je ve cvičeních vůbec nutno signalizovat, že přísudek ve 3. osobě se týká neúčastníků komunikace nebo že může vyjadřovat různé rody, bylo by vhodnější uvést v nápovědě nějaká běžně užívaná a žákům blízká substantiva.

Ještě podstatně horší didaktický prohřešek je spojování výrazu *ono* s učivem o jednočlenných větách, čímž se vyznačuje učebnicová řada nakladatelství Alter. Propojování jednočlenných vět s výrazem *ono* je sice v didaktice ČJ tradováno dlouhodobě, ale jde o postup zcela nevhodný, protože žáci pak houfně slovo *ono* nesprávně interpretují jako podmět (Adam, 2019, s. 60). A7 zmiňuje *ono* v informační tabulce na straně 5, věnované větě dvojčlenné, jednočlenné a větnému ekvivalentu, kde je uvedeno, že přísudek ve větách jednočlenných je ve tvaru 3. osoby, čísla jednotného a rodu středního (*ono*), a jako příklad je uvedena věta *Míše je líp*, ačkoliv v této větě není přísudek v rodě středním.

V A8 pak je sledovaný výraz používán při popisu přísudku jednočlenných vět soustavně a je to zároveň v celé učebnici jeho jediná funkce. Na s. 6 při opakování učiva sedmého ročníku učebnice píše, že přísudek v jednočlenných větách je v neosobním tvaru, a jako příklady uvádí tyto věty: *Je mi ctí.* (3. os. č. j. r. stř. – *ono*), *Petrovi se zdálo.* (*ono*) a *Bolí ji v krku.* (*ono*). V těchto větách se výraz *ono* nevyskytuje; tvar *bolí* střední rod nevyjadřuje; přísudek *je ctí* je verbonominální, nelze o něm tedy tvrdit, že je v neosobním tvaru, leda že takový tvar obsahuje; a *Petrovi se zdálo* je neúplná věta, tedy negramatická konstrukce, protože sloveso *zdat se* netvoří věty jednočlenné, nýbrž dvojčlenné, v nichž je podmět vyjádřen buď substantivem (*Petrovi se zdálo hotové drama*), nebo zájmenem (*Petrovi se něco zdálo*), nebo vedlejší větou podmětovou (*Petrovi se zdálo, že se setmělo nějak rychle*). Autoři učebnice tedy nedokážou jednočlennou a dvojčlennou větu navzájem rozeznat a je alarmující, kolika různých chyb se dopustili na tak malém prostoru. Na s. 7 následuje nepochopitelné opakování jednočlenných vět, v nichž je do věty doplněno *ono* v závorkách (*Je mi smutno.* (*ono*) *je mi smutno.*), popř. jsou některé větné členy vypuštěny a *ono* vloženo do věty místo nich: např. *Bolí tě v zádech?* (*ono*) *tě bolí.* nebo *Venku prší.* (*ono*) *prší*. Nepravdivé tvrzení, že přísudek ve větách *Sněží a Bolí mě v zádech* je ve tvaru 3. osoby jednotného čísla středního rodu, se opakuje ještě na s. 17.

V F9 je mezi příklady jednočlenných vět zařazena i věta *Ono zase prší*. Ve zmíněné větě je *ono* částicí, nicméně vzhledem k tomu, že učebnice nehovoří o výrazu

ono u jednočlenných vět jako o přísudku v neosobním tvaru 3. osoby singuláru neutra (jako tomu bylo v učebnicích nakladatelství Alter), nýbrž konstatuje, že základem jednočlenné věty je slovesný tvar určitý, žáky by takové užití částice *ono* nemuselo mást.

Závěr

Obraz o funkci výrazu *ono*, podávaný učebnicemi českého jazyka pro základní školu, je ve flagrantním rozporu s reálným užíváním tohoto výrazu. O nejméně frekventovanější funkci dané formy se letmo zmiňuje jediná ze tří analyzovaných učebnicových řad. Druhá a třetí nejběžnější funkce nejsou v učebnicích tematizovány, jen se v jedné, resp. ve dvou řadách objevují v textech, kde si jich žáci bez patřičné instrukce nemají šanci všimnout. Relativně okrajová funkce osobního zájmena v podmětu (6 % všech výskytů výrazu v náhodném vzorku) je zato v učebnicích vysoce nadhodnocována a je didakticky nevhodně užívána jako poznávací znamení pro přísudek ve 3. osobě singuláru neutra. Řada Alter dokonce vnucuje žákům zájmenný tvar *ono* jako „pomůcku“ pro poznávání jednočlenných vět, v nichž se tento tvar nikdy nemůže objevit. Ukazuje se, že široce sdílené obtíže žáků s identifikací podmětu a některých hodnot některých morfologických kategorií mohou mít svůj původ v nevhodné didaktizaci učiva v učebnicích.

Literatura

- ADAM, R. (2023): *Příručka k morfologii češtiny: výklad a cvičení s řešeními*. 4. vyd. Praha: Karolinum.
- ADAM, R. (2021/2022): Slabá místa při určování větných členů. *Český jazyk a literatura*, roč. 72, č. 1, s. 20–24.
- ADAM, R. (2019): Určování morfologických kategorií sloves: sonda do praktik začínajících studentů bohemistiky. *Didaktické studie*, roč. 11, č. 1, s. 56–80.
- JEDLIČKA, A. – REJMÁNKOVÁ, M. – FORMÁNKOVÁ, V. (1970): *Základy české stylistiky*. Praha: SPN.
- KOLÁŘOVÁ, I. (2005): Výpovědi uvozené slovem *ono*, jejich hodnocení syntaktické a stylové. *Stylistika*, roč. 14, č. 1, s. 635–649.
- MČ2: KOMÁREK, M. – KOŘENSKÝ, J. – PETR, J. – VESELKOVÁ, J. (eds.) (1986): *Mluvnice češtiny 2. Tvarosloví*. Praha: Academia.
- PMČ: KARLÍK, P. – NEKULA, M. – RUSÍNOVÁ, Z. (eds.) (1995): *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha: NLN.
- PSJČ: *Příruční slovník jazyka českého* (1938–1940). Díl III., N–O. Praha: Školní nakladatelství.

SSČ: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2000). Praha: Academia.
ŠTÍCHA, F. (2003): *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Argo.
TRÁVNÍČEK, F. (1949): *Mluvnice spisovné češtiny II. Skladba*. Praha: Melantrich.

Prameny

BENEŠOVÁ, L. – KŘEN, M. – WACLAWIČOVÁ, M. (2013): *ORAL2013: reprezentativní korpus neformální mluvené češtiny*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. [Cit. 30. 3. 2025.] Dostupný z: <http://www.korpus.cz>.
KŘEN, M. – CVRČEK, V. – HENYŠ, J. – HNÁTKOVÁ, M. – JELÍNEK, T. – KOCEK, J. – KOVÁŘÍKOVÁ, D. – KŘIVAN, J. – MILIČKA, J. – PETKEVIČ, V. – PROCHÁZKA, P. – SKOUMALOVÁ, H. – ŠINDLEROVÁ, J. – ŠKRABAL, M. (2020): *SYN2020: reprezentativní korpus psané češtiny*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. [Cit. 30. 3. 2025.] Dostupný z: <http://www.korpus.cz>.
Wiki Českého národního korpusu – Korpus SYN2020. [Cit. 31. 3. 2025.] Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2020>.
Wiki Českého národního korpusu – Korpus ORAL2013. [Cit. 31. 3. 2025.] Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/en:cnk:oral2013>.

Analyzované učebnice

A2: NOVÁKOVÁ, Z. – ŠVEJDOVÁ, V. (2018): *Český jazyk pro 2. ročník*. 2. vyd. Všeň: Alter.
A3: DVORSKÝ, L. (2018): *Český jazyk pro 3. ročník*. 4. vyd. Všeň: Alter.
A4: ČECHURA, R. – HORÁČKOVÁ, M. – STAUDKOVÁ, H. (2020): *Český jazyk pro 4. ročník*. 5. vyd. Všeň: Alter.
A5: HORÁČKOVÁ, M. – STAUDKOVÁ, H. – ŠTROBLOVÁ, J. (2019): *Český jazyk pro 5. ročník*. 4. vyd. Všeň: Alter.
A6: HRDLIČKOVÁ, H., a kol. (2016): *Český jazyk 6: máme rádi češtinu*, 1. díl. Učivo o jazyce. 1. vyd. Všeň: Alter.
A7: HORÁČKOVÁ, M., a kol. (2015): *Český jazyk 7: máme rádi češtinu*, 1. díl. Učivo o jazyce. 1. vyd. Všeň: Alter.
A8: HRDLIČKOVÁ, H., a kol. (2015): *Český jazyk 8: máme rádi češtinu*, 1. díl. Učivo o jazyce. 1. vyd. Všeň: Alter.
A9: BRADÁČOVÁ, L. – HRDLIČKOVÁ, H., a kol. (2015): *Český jazyk 9: máme rádi češtinu*, 1. díl. Učivo o jazyce. 1. vyd. Všeň: Alter.
F2: BABUŠOVÁ, G. – CHLUMSKÁ, P. – KOSOVÁ, J. – NESPĚŠNÁ, V. – ŘEHÁČKOVÁ, A. (2019): *Český jazyk 2 – učebnice pro 2. ročník základní školy – nová generace*. 1. vyd. Plzeň: Fraus.

- F3: BABUŠOVÁ, G. – CHLUMSKÁ, P. – KOSOVÁ, J. – NESPĚŠNÁ, V. – ŘEHÁČKOVÁ, A. (2020): *Český jazyk 3 – učebnice pro 3. ročník základní školy – nová generace*. 1. vyd. Plzeň: Fraus.
- F4: BABUŠOVÁ, G. – KOSOVÁ, J. – NESPĚŠNÁ, V. – KUKAL, P. (2021): *Český jazyk 4 – učebnice pro 4. ročník základní školy – nová generace*. 1. vyd. Plzeň: Fraus.
- F5: BABUŠOVÁ, G. – KOSOVÁ, J. – NESPĚŠNÁ, V. – PÁZLEROVÁ, L. – VOKŠICKÁ, J. (2022): *Český jazyk 5 – učebnice pro 5. ročník základní školy – nová generace*. 1. vyd. Plzeň: Fraus.
- F6: KRAUSOVÁ, Z. – TERŠOVÁ, R. – CHÝLOVÁ, H. – PROŠEK, M. – MÁLKOVÁ, J. (2021): *Český jazyk 6 – hybridní učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia – nová generace*. 2. vyd. Plzeň: Fraus.
- F7: KRAUSOVÁ, Z. – TERŠOVÁ, R. – RŮŽIČKA, P. – CHÝLOVÁ, H. – PROŠEK, M. (2021): *Český jazyk 7 – hybridní učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia – nová generace*. 2. vyd. Plzeň: Fraus.
- F8: KRAUSOVÁ, Z. – PAŠKOVÁ, M. – RŮŽIČKA, P. – CHÝLOVÁ, H. – PROŠEK, M. (2021): *Český jazyk 8 – hybridní učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia – nová generace*. 2. vyd. Plzeň: Fraus.
- F9: KRAUSOVÁ, Z. – PAŠKOVÁ, M. – VAŇKOVÁ, J. – RŮŽIČKA, P. – CHÝLOVÁ, H. – PROŠEK, M. (2021): *Český jazyk 9 – hybridní učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia – nová generace*. 2. vyd. Plzeň: Fraus.
- N2: KONŮPKOVÁ, M. – MARKOVÁ, H. (2023): *Český jazyk 2*. 10. vyd. Brno: Nová škola.
- N3: DOLEŽALOVÁ, A. B. (2013): *Český jazyk 3*. Brno: Nová škola.
- N4: JANÁČKOVÁ, Z. – KIRCHNEROVÁ, I. – ONDRÁŠKOVÁ, K. (2015): *Český jazyk 4*. Brno: Nová škola – Duha.
- N5: FABIÁNOVÁ, I. – KIRCHNEROVÁ, I. – JANÁČKOVÁ, Z. (2016): *Český jazyk 5*. Brno: Nová škola – Duha.
- N6: MIKSOVÁ, E. – HÁJKOVÁ, J. (2013): *Český jazyk 6*. 2. vyd. Brno: Nová škola.
- N7: KVAČKOVÁ, J. – JINDROVÁ, L. – LAICMANOVÁ, A. – MRÁZKOVÁ, L. – SEKOTOVÁ, Z. (2013): *Český jazyk 7*. 1. vyd. Brno: Nová škola.
- N8: KVAČKOVÁ, J. – BIČANOVÁ, L. – JINDROVÁ, L. – MRÁZKOVÁ, L. (2018): *Český jazyk 8*. 3. vyd. Brno: Nová škola.
- N9: KVAČKOVÁ, J. – BIČANOVÁ, L. – MRÁZKOVÁ, L. (2016): *Český jazyk 9*. 1. vyd. Brno: Nová škola.

doc. Mgr. Robert Adam, Ph.D.

Katedra českého jazyka Pedagogické fakulty UK

robert.adam@ff.cuni.cz

ORCID: 0000-0001-6473-0529

Bc. Karolína Robochová

Katedra českého jazyka Pedagogické fakulty UK

karolina.robachova@gmail.com